

Programos „**MKČ MENŲ MEDONEŠIS. RAGAUK IR AUK**“

edukacinio užsiėmimo „**AUKSINIS DRAKONAS**“

metodinė medžiaga

parengta ir išleista įgyvendinant 2007-2013 m.

žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto "Mokymasis visą gyvenimą" VP1-2.2-ŠMM-10-V priemonės "Neformaliojo švietimo paslaugų plėtra" projektą "Muziejus - mokykla - moksleivis. Muziejų ir bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinis partnerystės tinklas" Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Parengė Laura Kačinskienė

Kaunas, 2012

Edukacinės programos tema: „*Auksinis drakonas*“

Dalyviai: 3-4 klasių mokiniai.

Edukacinės programos vykdymo vieta – M.K.Č dailės muziejaus filialas - M.Žilinsko dailės galerija, Rytų meno ekspozicijos salės.

Edukacinės programos pristatymas. Projekto „MKČ menų medonešis. Ragauk ir auk“ pirmojo „Korio“ edukacinės programos „Auksinis drakonas“ paskirtis – įvesdinti vaiką į muziejinę aplinką, padėti atrasti kitų šalių gamtinę įvairovę įkūnytą meno kūrinuose, skirtingų epochų meninius skirtumus ir panašumus.

Kinijoje sėkmės simbolis drakonas, tad ateikite ir sugaukite jį drakonų medžioklėje, organizuojamoje M. Žilinsko galerijos Rytų meno ekspozicijos salėje! Čia atrasite Tolimųjų Rytų – tekančios saulės šalis, kur dar gyvos legendos. Išgirsite mitą kaip drakonas sukūrė Kiniją. Sužinosite, kas pirmieji atrado popierių, šilką, porcelianą, kodėl ritinėja švytintį perlą slibinai... Galėsite ir pasimankštinti, nes teks pasėdėti Netsukių poza!

Edukacinės programos tikslai:

- Puoselėti mokinių pasaulėvoką, dėmesingumą aplinkai ir žmonėms, įvairioms kultūroms ir civilizacijoms.
- Remiantis muziejaus eksponatais susipažinti su Rytų menu, ekspozicijoje dažniausia naudojamu dekoravimo elementu drakonu, jo simboliu ir mitologine reikšme.

Edukacinės programos uždaviniai:

- Pažinti Rytų kultūros mitologinę būtybę - drakoną: kaip jis vaizduojamas, spalvų reikšmes, taip pat išsiaiškinti drakono ritinėjamo perlo simbolį.
- Susipažinti su seniausia vis dar egzistuojančia civilizacija žemėje, taip pat sužinoti didžiausius jų išradimus ir juos gaubiančias paslaptis.
- Lavinti gebėjimus dirbti komandoje, loginį mąstymą, atmintį praktinių užsiėmimų metu.
- Skatinti drąsiai reikšti savo mintis diskusijų metu.

Edukacinės priemonės:

- Originalūs kūriniai esantys Mykolo Žilinsko dailės galerijoje, Taikomosios dailės skyriuje, Rytų meno ekspozicijos salėje (III salė):
 1. Dekoratyvinė lėkštė. Kinija XX a.
 2. Tapyba ant šilko. Kinija XIX a. Peizažas.
 3. Tapyba ant šilko. Kinija XIX a. Portretas.
 4. Trys skulptūros. Kinija XIX a. pab. – XX a. pr.
 5. Miniatiūrinė skulptūra – Netsuke. Kinija XVIII-XIX a.
 6. Verdiūra - Šinuazerija. Prancūzija, Obiusionas XVIII a. – II p. Pagal J.B. Pillement'o (1728-1808) eskizą (dešinė salės pusė).
 7. Porcelianas. Japonija, Kinija XVII – XX a. (stendas salės viduryje).
 8. Porceliano vazos. Kinija, Japonija XIX a.
 9. Sandalmedžio skrynia. Kinija XIX a.
- Projektorius (esantis muziejaus Auditorijoje).
- Filmas „Auksinis drakonas“.
- Atminties lavinimo žaidimas - „Kriauklių pora“.
- Dvi dėlionės: „Drakonų kova“ ir „Auksinis drakonas“.

Edukacinės programos eiga:

- I. Programos pristatymas ir filmo peržiūra. Filmas rodomas muziejaus auditorijoje.
 - II. Rytų meno eksponatų peržiūra, pristatymas ir aptarimas. Rytų meno ekspozicijos salė.
 - III. Praktinė dalis – dėlionių: „Drakonų kova“ ir „Auksinis drakonas“ dėliojimas.
- Teorinė užsiėmimo dalis perpinama praktiniais - kūrybiniais užsiėmimais.

I. Programos pristatymas ir filmo peržiūra. Programa prasideda trumpu veiklos pristatymu. Dalyviai, sužinoję ką nuveiks užsiėmimo metu, peržiūri filmą - „Aukšinis drakonas“ Žilinsko galerijos auditorijoje. Filmą trunka apie 7 minutes. Filmo metu vaikai atpažįsta drakoną, kurio įvaizdis - viengalvis roplys, panašia į krokodilo burna, nuo kurios nutysę ūsai, galintys alsuoti ir spjaudytis ugnimi. Jo kūnas padengtas karpio žvynais, nuo galvos iki uodegos apaugęs trikampio formos sustorėjimais - ataugomis. Filmo metu vaikai suvokia, kad Rytų kultūroje kitaip nei Vakaruose, drakonas nelaikytas pikta lemiančiu padaru. Priešingai, jis laikytas taurumo, jėgos ir išminties simboliu. Dalyviai sužino vieną iš mitų, kad kinų kultūra susidarė iš drakono ugnies pliūpsnio. Pasibaigus filmui trumpai pakomentuojamas drakono įvaizdis, mitologinė reikšmė Rytų kultūroje. Toliau visi keliaujame į Rytų meno ekspoziciją (III salė), kuri yra pirmajame muziejaus aukšte.

II. Rytų meno eksponatų peržiūra ir pristatymas.

1. Dekoratyvinė lėkštė. Kinija XX a.

Dekoratyvinę lėkštę puošia du drakonai - pagrindinė mitologinė būtybė Rytuose. Drakonai vaizduojami susirangę, galva panaši į krokodilo: su elnio ragais, nutysusiais ūsais, be sparnų. Galūnės: kojos ar tai rankos, išaugę šonuose su trim erelio nagais. Pasak kinų legendos, drakonas turi 117 žvynų, iš kurių 81 prisodrintas teigiamos energijos Jan, o 36 – neigiamos energijos In. Taigi jis šiek tiek kuria ir šiek tiek griauna.

Apvali lėkštės forma kompozicijai suteikia dinamiškumo. Vaizduojami drakonai kaunasi, stengiasi vienas kitą pagauti sukdamiesi lėkštės apskritime. Kinai mano, kad į jų kovas paprastiems mirtingiesiems žiūrėti šiukštu nevalia – gali nutikti nelaimė. Kai drakonai kaunasi, į žemę krenta ugnies kamuoliukai ir perlai. Kamuoliukai virsta žaibais, perlai – lietumi. Gamtos stichija – lietus – senovės kinų tikėjimuose asocijuojasi su dviejų drakonų – mėlynojo ir geltonojo – kova. Geltonasis drakonas simbolizuoja ugnį, mėlynasis – vandenį.

2. Tapyba ant šilko. Kinija XIX a. Peizažas.

Peizažas atliktas lengvais potėpiais, kelios grakščios, elegantiškos linijos sumaniai naudojamos judesiui sukurti. Neperkrauta kompozicija – daug erdvės vaizduotei. Rytuose gamtos motyvai buvo tapomi ne vien dėl grožio, bet ir tam, kad suteiktų peno mintims. Senovėje, šie šilko ritinėliai su nutapytu paveikslu buvo laikomi prabangiose dėžutėse. Išimami tik tylos ir susikaupimo minutėmis.

3. Tapyba ant šilko. Kinija XIX a. Portretas.

Sužinosime kaip rytiečiai rengiasi apžiūrinėdami portretą.

Kimono - tradicinis japonų rūbas. „Kimono“ japoniškai reiškia „kažkas, ką vilki“, nes seniau žmonės kimono vilkėdavo kasdien. Dabar jis vilkimas tik ypatingomis progomis.

Portrete vilkimas kimono drabužis yra spalvingas, dekoruotas geltonais drakonais, apjuostas plačiu diržu - obi. Obi būna toks pats margas, bet dažniausiai kitokios spalvos, nei pats kimono. Geltona spalva rytuose buvo laikoma valdovų spalva. Senovės Rytų kultūroje geltonus drabužius vilkėti galėjo tik imperatoriai. Pagal drabužių kiekį vienam žmogui senovės kinų buvo galima palyginti su kopūstu. Tam įtakos turėjo ir Kinijos klimato ypatumai. Kinijos šiaurėje jis buvo pakankamai atšiaurus, o pietuose karštis kaitaliojosi su šalčiu, tad senovės kinas rengdavosi „visiems gyvenimo atvejams“, keletu kelnų ir keletu marškinių. Galva, pagal senovės kinų etiketo reikalavimus, turėjo būti visada pridengta. Iš čia ir kilo galvos apdangalų įvairovė. Portrete vaizduojamą puošnų galvos apdangalą galėjo dėvėti tik kilmingi asmenys. Konstrukcija buvo be galo sudėtinga ir visos jo detalės turėjo simbolinę reikšmę. Išpuošta perlų girliandomis, spalvotomis šilkinėmis virvelėmis.

Šiais laikais dauguma rytiečių nežino, kaip tinkamai apsirengti kimono, todėl gali lankyti specialius būrelius, kur mokosi taisyklingai dėvėti kimono ir apsijuosti obi bei kaip juos parinkti, suderinti. Reikalui esant, pagelbėja specialūs „kimono aprengetėjai“.

4. Trys skulptūros. Kinija XIX a. pab. – XX a. pr.

Moteris ir dvi vyrų skulptūros dėvinčios kimono. Kimono dažnai siuvamas iš šilko. Čia sužinome šilko istoriją apipintą įvairiomis legendomis.

Legenda. Pirmieji natūralų šilką pradėjo gaminti ir naudoti kinai prieš 5–8 tūkst. metų imperatoriaus Huang Ti (dar vadinamo Geltonuoju imperatoriumi) valdymo laikais. Vieną dieną, imperatorius žmonai Hsi Ling Shi gurdėdamas arbatą šilkmedžio pavėsyje, į puodelį su karšta arbata įkrito kokonas ir išsivyniojo į nuostabią žvilgančią giją. Imperatorienė taip susižavėjo spindinčiu siūlu, kad liepė tarnams nuvynioti jį nuo kokono ir išausti audinį. Taip prasidėjo šilko istorija.

Pradžioje šilkas buvo skirtas tik imperatorių drabužiams, bet pamažu šilko audiniai paplito įvairiuose Azijos regionuose. Prekyba šilku taip išsiplėtė, kad pagrindinis prekeivių kelias tarp Europos ir Azijos pradėtas vadinti „Šilko keliu“. Tai nebuvo vienas konkretus kelias, bet daugybės kelių visuma, kadaise jungusi priešingus Eurazijos pakraščius.

Šilko gamybos paslaptis. Šilko gamybos paslaptis Kinijoje buvo itin griežtai saugoma siekiant išlaikyti šalies monopoliją šilko versle. Už jos atskleidimą, šilkverpių vikšrų ar šilkmedžių sėklų kontrabandą buvo baudžiama mirtimi. Tačiau jau 200 m. pr. Kr. kinai atsivežė šias paslaptis į Korėją, vėliau šilko gamybos paslaptį sužinojo ir Indija. Maždaug V a. gaminti šilką vienu metu pradėta net keliose pasaulio šalyse. XVIII a. šilkas audžiamas jau daugumoje Vakarų Europos šalių.

Taigi nors Kinijai savo paslapties po daugiau nei 3000 metų išsaugoti nepavyko, ji pagrįstai laikoma šio nuostabaus audinio tėvyne.

5. Miniatiūrinė skulptūra – Netsuke, XVIII-XIXa.

Netsuke - Tai vyriškas kimono aksesuaras skirtas prisitvirtinti dėžutę *intro*. Šis specialus pakabukas kabinamas virvele ant kimono juostos, kiekvienas tam turi specialią skylutę, kuri vadinasi *himotoshi*. Tvirtinama dėžutė *intro* skirta pinigams, vaistams, aromatinėms žolėms, tabakui, pypkei, pastilei (konditerijos gaminys iš trintų vaisių) laikyti.

Netsuke atrodo kaip miniatiūrinis meno kūrinys. Netsuke buvo žinoma jau XVII a. (yra išlikę piešiniuose). Pradžioje gamintas iš medžio šaknies. Dėl to ir pavadinimas: *ne* - medžio šaknis, *tsuke* - kabinti. Vėliau imta gaminti ir iš dramblio kaulo, rago, porceliano, metalo. Šie pakabukai yra tapę kolekcionavimo objektais. Siužetas – kasdieninis gyvenimas, papročiai, prietarai, pasakos, legendos, realūs istoriniai įvykiai. Daug smulkių detalių, kai kurias galima įžiūrėti tik per padidinamą stiklą.

Užduotis: apžiūrinėdami šias miniatiūrines skulptūrėles vaikai išvardina kokius darbus, jų manymu, tekdavo dirbti kinams (rinkti malkas, žvejoti, siūti tinklus ir kt.).

6. Verdiūra - Šinuazerija. Prancūzija, Obiusionas XVIII a. – II p. Pagal J.B. Pillement'o (1728-1808) eskizą (dešinė salės pusė).

Gobelenas išaustas Prancūzijos miesto Obiusiono dirbtuvėse. Dauguma čia kurtų meninių audinių buvo verdiūros, kuriose dominavo vešli augmenija, peizažai, vaizduoti žvėrys ir paukščiai (V. Dolinskas 2004, A.Snitkuvienė 2009,). Buvo populiarūs ir azijietiški motyvai, mėgdžiojami rytietiški elementai. (I. Kuizininė 2005,).

Užduotis: rasti, kokius rytietiškus elementus Vakarų menininkai, amatininkai panaudojo ausdami šį gobeleną. Vaikai skatinami įsitraukti į diskusiją. Randame - antrame plane pastatą su dailiai pakeltais į viršų stogo kraštais. Tokio pobūdžio statiniai dominavo Kinijos architektūroje. Šie stogai turi svarbų privalumą, jiems beveik nekenkia žemės drebėjimai (T. Lapinskas, 2008). Dar keli akcentai – paukščiai, gervės ir kriauklė. Gervė reiškia ilgaamžiškumą, todėl šių gyvūnų atvaizdai buvo itin dažnai naudojami kinų dailės kūrinuose. Kriauklės kinų visuomenėje buvo naudojamos kaip piniginis vienetas jau akmens amžiaus pabaigoje, o dailės kūrinuose kriauklė - sėkmės, gerovės simbolis.

Žaidimas - „*Kriauklių pora*“. Apžvelgus gobeleną, keliaujame prie salės gale ratu išdėliotų kriauklių. Čia vaikų laukia žaidimas - „*Kriauklių pora*“, kurio tikslas - surasti porą vienodų paveikslėlių išpieštų kriauklelėse. Užverstos kriauklės išdėliojamos ratu, aplink jį vaikai susėda netsukių poza ir iš eilės, vienas paskui kitą, atverčia kriauklę parodydami viduje esantį paveikslėlį

visiems. Stengiasi įsidėmėti paveikslėlius. Atradus sutampančių „Kriauklių porą“ dalyvis ją pasiima. Kriauklių mažėjimas palengvina žaidimą. Laimi tas, pas kurį daugiausia kriauklių porų.

7. Porcelianas. Japonija, Kinija XVII – XX a. (stendas salės viduryje).

Porcelianas buvo išrastas senovės Kinijoje IX – XI a. Porceliano gamybos receptūra buvo kruopščiai saugoma, o už išdavystę laukė vienintelė bausmė – mirtis. Istorija nutyli, kiek kartų porceliano meistrai buvo nesėkmingai bandomi papirkti. Kadangi vėliau porcelianas buvo pradėtas gaminti Korėjoje ir Japonijoje, galima įtarti, kad kažkas išdavė paslaptį arba pabėgo nuo griežtų prižiūrėtojų.

Iš porceliano buvo daromos : vazos, statulėlės, indai, skirti arbatos ruošimui ir gėrimui.

Arbata. Prieš 5 tūkstančius metų arbatą atrado imperatorius Shen Nong. Kartą į indą, kuriame buvo virinamas vanduo, vėjas nuo šalia augusio arbatmedžio įpūtė sausą lapą. Imperatorius labai susidomėjo skysčiu pateiktu vietoj vandens, paragavęs nustatė, jog nuoviras puikiai atgaivina. Shen Nong savo išradimą pavadino „te“. Šis žodis paplito daugelyje pasaulio kalbų arbatai pavadinti. Smagi užduotis: vaikai prisimena užsienio kalbas: anglišką žodį „tea“ arba vokišką „tee“.

Porceliano indai dekoruoti drakonais, dažnai simbolizuojančiais gėrį. Drakonai turi skirtingą skaičių nagų, kurie nusako, kam buvo skirtas vienas ar kitas indas. Drakonas su trim nagais – trinagis, puošia indus skirtus kunigams, keturnagiai - karalaičiams ir tik karaliaus daiktus gali puošti penkianagis slibinas.

Užduotis: skaičiuoti drakono nagus. Vaikai stengiasi surasti karališką indą, kurį puoštų penkianagis drakonas, tai padaryti nelengva, nes dažniausia ekspozicijoje sutinkami trinagiai ir keturnagiai drakonai. Vaikus džiugina sėkmė radus penkianagį drakoną. Taip pat, atkreipiame dėmesį į tai kad, dažnai drakonai vaizduojami ritinėjantys švytintį perlą, kuris turi magiškų galių, nes padidina viską, prie ko tik prisiliečia. Iš tikrųjų, šis perlas įkūnija paslėptą brangenybę – išmintį. Perlų ritinėjimas – mėgstama drakonų pramoga, kuri iššaukia lietu.

8. Porceliano vazos. Kinija, Japonija XIX a.

Dekoratyvinės porceliano vazos - paauksuotos, dekoruotos drakonais ir gėlėmis.

Čia užduotis suskaičiuoti drakonų nagus vėl pasikartoja, taip vaikai sužino, kam šios vazos buvo skirtos. Pavaizduotos gėlės – chrizantemos. Kinijoje tikima, kad chrizantema turi magiškų galių ir gali prailginti gyvenimą: kinų legenda pasakoja apie vienuolį, gyvenusį prieš mūsų erą - jis sulaukė 700 metų, nes gėrė rasą iš chrizantemų. Sakoma, kad chrizantemą Kinijoje ne tik mėgsta, bet ir garbina visi: nuo mažo iki didelio, nuo imperatoriaus iki vargšo.

9. Sandalmedžio skrynia. Kinija XIX a.

Atvėrę kinišką sandalmedžio skrynią įkvėpsime ramybės, taip pasiruošime kinų sėkmės simbolio - drakono medžioklei, kuris dar ir šiandien laikomas materialinės sėkmės, stiprybės, vienybės ir jėgos ženklu.

III. Praktinė dalis – žaidimas su dėlionėmis „Drakonų kova“ ir „Auksinis drakonas“ .

Tokio amžiaus muziejaus lankytojams (pradinių klasių mokiniams) tinkamas veiklos metodas – dėlionė. Vaikams patinka gražūs dideli piešiniai, sudaryti iš atskirų dalių (Keršytė, L., 2011; Cholodnikovaitė, O., Urbonienė, G., 2005).

Vaikai pasiskirsto į dvi komandas, kurios tarpusavyje rungtyniaus atsakinėdamos į klausimus ir rinkdamos dėlionių dalis. Vienai komandai tenka dėlionė „Auksinis drakonas“, kitai „Drakonų kova“. Dėlionės sudaro netaisyklingos geometrinės formos, kurių antroje pusėje pateikiami klausimai. Teisingai atsakę mokiniai, paskatinimui gauna reikalingą dėlionės detalę. Tokiu būdu, lavinami komandinio darbo įgūdžiai, nes nuo komandos pastangų priklauso, kuri komanda greičiau surinks visas dėlionių dalis. Komandose vaikai ne tik patiria malonumą, mokosi bendrauti, bet ir treniruoja, lavina atmintį, loginį mąstymą.

Sudėliojus dėlionės kiekviena komanda pasakoja apie piešinyje pavaizduotą drakoną, apibūdina jo charakterį ir sugalvoja - ką drakonas galėtų mums palinkėti. Taip vaikai skatinami fantazuoti. Atlikus užduotį komandos paploja viena kitai ir atsisveikiname.

Naudota literatūra

1. *Apie šilką*. In: *Silktime*. Prieiga per internetą: <http://www.silktime-on.com/lt/apie-%C5%A1ilk%C4%85/istorija>. [Žiūrėta: 2012m. Kovo 23 d.].
2. Balkuvienė, Ilona. *Tradicinė kinų tapyba, kas tai?* Prieiga per internetą: <http://www.vejufeja.lt/skaitiniai> [Žiūrėta: 2012m. Kovo 23 d.].
3. Chao Hsiu Chen. *Kinu tapyba*. Prieiga per internetą: <http://www.gongomandala.eu/daile-kaip-terapija/7-kinu-tapyba> [Žiūrėta: 2012m. Kovo 13 d.].
4. Cholodnikovaitė, Odeta; Urbonienė, Gedruta. *Kaip organizuoti veiklą, kad mokiniams nenusibostų mokytis. Žvirblių takas. 2005m. Nr. 3*. Prieiga per internetą: <http://baltai.lt/psichologija/viewtopic.php?f=51&t=665> [Žiūrėta: 2012m. Kovo 26d.].
5. Dikčius, Raimondas; Juocevičiūtė, Goda. *Drakono alsavimas: Honkongas, Kinija, Tibetas*. Vilnius, 2011.
6. Dolinskas, Vydas. *Gobelenai atkuriamiems valdovų rūmams*. Literatūra ir menas. 2004m. Prieiga per internetą: http://www.culture.lt/lmenas/?leid_id=3021&kas=straipsnis&st_id=5610 [Žiūrėta: 2012m. Kovo 6 d.].
7. *Drakonas – metų simbolis*. In: *Horo*. Prieiga per internetą: <http://www.horo.lt/drakonas-metu-simbolis/horoskopai/586#> [Žiūrėta: 2012m. Kovo 6 d.].
8. Gervytė, Rimalda. *Kuo naudingos dėlionės? Sveikas žmogus. 2001m. Nr. 11*. Prieiga per internetą: <http://www.sveikaszmogus.lt/index.php?pagrid=straipsnis&strid=189>. [Žiūrėta 2012m. Kovo 26d.].
9. Internetinis puslapis: *Vaikams ir juos mylintiems*. Prieiga per internetą: <http://www.vaikam.eu/> [Žiūrėta 2012m. Kovo 01d.].
10. *JAV mokslininkai mano nustatę šilko gamybos paslaptį*. In: *Delfi mokslas*. Prieiga per internetą: <http://mokslas.delfi.lt/science/jav-mokslininkai-mano-nustate-silko-gamybos-paslapti.d?id=2775372#ixzz1pwhJ8H00>. [Žiūrėta 2012m. Kovo 23d.].
11. Jenny, Li. *Prieš Jus Kinija : vadovas kinų verslui, papročiams ir elgesio taisyklėms pažinti*. Kaunas, 2000.
12. Kè, Juan. *Senovės Kinijos mitai*. Vilnius, 1998.
13. Lansbergienė, Edita. *Kas liko „už kadro“ atidarant japonų tradicinio meno parodą „Biržiečių žodis“*. In: *Selonija.lt. 2011m.* Prieiga per internetą: <http://www.selonija.lt/2011/01/28/kas-liko-%E2%80%9Euz-kadro%E2%80%9C-atidarant-japonu-tradicinio-meno-paroda/>. [Žiūrėta: 2012 Kovo 14 d.].

14. Lapinskas, Tomas. *Visatos ramsčiai, debesys ir vanduo*. Prieiga per internetą: http://www.spec.lt/lt/architektura-Visatos_ramsčiai_debesys_ir_vanduo [Žiūrėta: 2012m. Kovo 15 d.].
15. Meniconzi, Alessandra; Job, Bertram. *Hidden China: on the trail of old traditions*. Köln, 2008.
16. *Mission possible, Chinese for Europeans*. Prieiga per internetą: http://chinese-for-eu.eu/Conversational_sets/Chinese-Lithuanian%20Set.pdf . [Žiūrėta 2012m. Kovo 01d.].
17. *Mitologija*. Prieiga per internetą: <http://www.lt.hukol.net/categ.p?c=Mitologija>. [Žiūrėta: 2012m. Kovo 23d.].
18. Mulevičiūtė. J. *Dailės žodynas*. Vilnius, 1999.
19. *Senovės Kinija*. Prieiga per internetą: http://www.siuvimas.lt/index.php?module=content&action=content_article&id=348 [Žiūrėta: 2012 kovo 14 d.]
20. Smolskas, Paulius. *Greitasis mokymasis skirtas gurmanams*. In: *Būk laimingas*. Prieiga per internetą: <http://buklaimingas.lt/straipsnis/335/greitasis-mokymasis-skirtas-gurmanams/> [Žiūrėta 2012m. Kovo 26d.].
21. Snitkuvienė, Aldona. *Unikali paroda apie Biržų grafų Tiškevičių palikimą*. Lietuvos muziejai. 2009m. Prieiga per internetą: http://www.museums.lt/Zurnalas/2009_01/Birzu_tiskeviciai.pdf. [Žiūrėta: 2012m. Kovo 15d.].
22. Taikomosios dailės skyriaus inventoriniai katalogai.
23. Vikipedija - laisvoji enciklopedija. Prieiga per internetą: http://lt.wikipedia.org/wiki/Pagrindinis_puslapis. [Žiūrėta: 2012m. kovo 23 d.].
24. Zeliankienė, Vilija. *Mokinių mokymosi motyvai ir motyvavimo strategijos*. Prieiga per internetą: http://www.upc.smm.lt/suzinokime/rekomendacijos/failai/Kompetencijos_Dorinis_2011-01-25.doc [Žiūrėta 2012m. Kovo 26d.].
25. *Žodynas Feng Shui*. Prieiga per internetą: http://pravdaskop.ru/fengshui/lithuanian/Galereja_i_slovar/Slovar_terminov_Fen_shuj.html [Žiūrėta: 2012m. Kovo 15 d.].